

INSTITUSI AGAMA DI SELATAN THAILAND: SATU KAJIAN TERHADAP SEJARAH DAN KUATKUASA INSTITUSI AGAMA DALAM PENTADBIRAN ZAKAT

*(Islamic Institutions in Southern Thailand: A Study on the History and
Powerfull of Islamic Institutions in Zakat Administration)*

Manapiyah Maoti^{1*}

¹Assistance Professor of Islamic Studies, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University

*Corresponding author (Email: maoti_pnu@yahoo.co.th)

Diterima: 21 August 2019, Diproses: 4 September 2019, Diterbitkan: 18 September 2019

Abstrak: *Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti tentang: 1) Latar belakang sejarah institusi pentadbiran zakat di selatan Thailand, dan 2) Peranan dan kuatkuasa institusi pentadbiran zakat di selatan Thailand. Untuk mencapai tujuan tersebut, maka data-data yang berkaitan akan dikumpulkan melalui kaedah kepustakaan dan kaedah kajian lapangan khususnya wawancara dengan individu-individu yang mempunyai jawatan dalam pentadbiran zakat terutama tokoh-tokoh ulama di selatan Thailand sebagai responden. Pemilihan responden ini dilakukan berdasarkan kaedah purposive sampling. Hasil kajian ini mendapati bahawa, 1) Sejarah perkembangan institusi pentadbiran zakat di selatan Thailand di awali pada masa kerajaan Melayu Islam Patani, namun terbentuk secara resmi manakala kerajaan Thailand mengubal Dekri Diraja Hal Ehwal Agama Islam pada tahun 1945, Akta Pentadbiran Masjid pada tahun 1947 dan Akta Pentadbiran Institusi Agama pada tahun 1997. Berdasar undang-undang tersebut, kerajaan telah membentuk beberapa institusi pentadbiran agama di antaranya ialah, Majlis Agama Islam Wilayah dan Alhi Jawatankuasa Masjid, namun secara tidak langsung juga terbentuknya jabatan Kadi Syarei. 2) Peranan dan kuatkuasa institusi agama dalam pentadbiran zakat tidak begitu jelas dalam undang-undang pentadbiran hal ehwal agama Islam di selatan Thailand, kerana undang-undang itu tidak memberi kuasa secara langsung kepada institusi-institusi agama. Walau bagaimanapun dalam undang-undang tersebut dikuatkuasakan secara tidak langsung kepada jabatan kadi syarei dalam pentadbiran zakat di Majlis Agama Islam di wilayah-wilayah selatan Thailand.*

Kata kunci: Institusi Agama, selatan Thailand, Pentadbiran Zakat.

Abstract: *The study aims to identify: 1) the historical background of zakat administration institutions in southern Thailand, and 2) the role and powerfull of zakat administration institutions in southern Thailand. To achieve these objectives, the relevant data will be collected through library methods and field research methods, especially interviews with individuals who have positions in the administration of zakat, especially Islamic scholars in southern Thailand as respondents. The selection of this respondent is based on purposive sampling method. The results of the study found that, 1) The history of the development of the zakat administration institution in southern Thailand was initially at the time of the Patani*

Islamic government, but formally while the Thai government drafted the Royal Decree of the Islamic Affairs in 1945, the Mosque Administration Act in 1947 and Islamic Institution Administration Act in 1997. By virtue of that law, the government has established several religious administration institutions, namely the Provincial Islamic Committee Council and the Mosque Administration Committee, but indirectly formed the Kadi Syarei Position. 2) The role and powerfull of Islamic institutions in under the law of zakat administration is not clear in in southern Thailand, as the law does not directly authorize Islamic institutions. However, indirectly enforced to the Kadi Syarei Position to administration of zakat in the Provincial Islamic Committee Council in the southern provinces of Thailand.

Keyword: Islamic Institution, southern Thailand, Zakat Administration.

PENDAHULUAN

Thailand merupakan sebuah negara bukan Islam yang memberikan kebebasan kepada rakyatnya dalam beragama dan memberi kebebasan melaksanakan segala amalan agama selama mana tidak bertentangan dengan keamanan dan undang-undang dasar negara. Agama Islam di negara ini merupakan agama yang terbesar jumlah penganutnya selepas daripada agama Buddha. Sebahagian besar masyarakat Islam tinggal di wilayah-wilayah selatan Thailand. Wilayah-wilayah itu mempunyai latar belakang sejarah dan kebudayaan tersendiri yang berbeza dengan wilayah lain di negara itu.

Dalam hal pentadbiran agama Islam, kerajaan Thailand telah menggubal undang-undang untuk mengurus hal ehwal agama iaitu Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997. Akta ini, kerajaan telah memberi kuasa kepada institusi-institusi pentadbiran hal ehwal agama Islam mengurus hal keagamaan mengikut ketentuan yang telah diberikan oleh undang-undang. Institusi-institusi yang di bawah perlindungan akta ini antaranya adalah Majlis Agama Islam Wilayah dan Ahli Jawatankuasa Masjid. Disamping itu juga dengan secara tidak langsung kerajaan memberi kuasa kepada Kadi Syarie dalam mengurus hal ehwal agama yang mana tidak dikuatkuakan oleh institusi agama yang di bawah perlindungan undang-undang.

Oleh itu, kertas kerja ini akan memberi penjelasan tentang latar belakang sejarah institusi-institusi pentadbiran agama Islam dan bidang kuasanya dalam pentadbiran zakat di selatan Thailand.

SEJARAH INSTITUSI AGAMA DI SELATAN THAILAND

Selatan Thailand atau Patani pernah menjadi sebuah pusat perkembangan dan pengajian Islam di kawasan semenanjung tanah Melayu dan Nusantara, sehingga Patani ketika itu digelar beberapa gelaran seperti, “*The cradles of Islam or The Centre of Islam*”¹, “*The Centre of Islamic Studies*”,² “*‘Arḍ ‘Ulamā’*” (bumi ulama),³ “*Cermin Mekah*”,⁴ “*Serambi Mekah*”⁵

¹A. Teeuw, D.K. Wyatt, *op.cit.* hal. 4. “*One of the cradles of Islam in Southeast Asia*”.

²V. Matheson and M.B. Hooker, *Jawi Literature in Patani: The Maintenance of an Islamic tradition*. JABRAS, 1988, jid. 61, bahagian 1. “*A Centre of Pure Islamic Teaching and Scholarship*”.

³Ahmad Fathy al-Fatani, *Ulama Besar dari Patani*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2001, hal. 18.

⁴Nama ini digelar oleh Syeikh Wan Ahmad bin Muhammad Zain al-Fatani. Lihat, Mohd. Zamberi A. Malek, *Patani dalam Tamadun Melayu*. *op.cit.* hal. 116.

⁵Nik Anwar Nik Mahmud, *Sejarah Perjuangan Melayu Patani*. (Edisi Jawi), Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2000, hal. 13.

dan “*Dar al-Ma’arif*”⁶. setiap pembahasan mengenai sejarah Islam di dunia Melayu secara keseluruhan tidak mungkin tanpa mencakupi kaum Muslim di Patani.⁷ Oleh itu, tidak hairanlah jika Patani sebagai pusat penyebaran tamadun Islam dan Syariah Allah di tanah Melayu dan Nusantara ini.

Pada peringkat awal Patani telah menjalankan syariat Islam secara bebas dan menubuhkan institusi-institusi agama untuk melaksanakan undang-undang Islam. Raja adalah sebagai pemimpin agama tertinggi kemudian baginda melantik seorang mufti sebagai penasihatnya dalam urusan agama.⁸ Sultan Muhammad Shah pernah melantik Syekh Safi al-Din seorang ulama dari Pasai sebagai mufti dan penasihatnya kemudian diberi gelaran dengan nama “Datuk Seri Raja Fiqah”.⁹ Jawatan ini berperanan penting dalam sejarah pentadbiran undang-undang Islam. Segala urusan agama pada masa pemerintahan kerajaan Patani berada di bawah pentadbiran Datuk Seri Raja Fiqah. Antara jabatan agama yang di bawah mufti atau Datuk Seri Raja Fiqah ialah jabatan kadi, penasihat kadi, imam, khatib dan bilal,¹⁰ mereka adalah orang yang bertanggungjawab dalam melaksanakan undang-undang Islam dalam kerajaan Patani.

Antara bukti yang menunjukkan bahawa pada masa kerajaan Patani telah ditubuhkan sistem pentadbiran undang-undang Islam secara formal di negeri ini. Antaranya direkodkan dalam kitab *al-Fatawa al-Fathaniyah* karya Syekh Ahmad bin Muhammad Zain al-Fathani.¹¹ Fatwa ini menunjukkan bahawa pada masa pemerintahan kerajaan Patani telah melaksanakan undang-undang Islam termasuk undang-undang jenayah (*hudud*) di mahkamah agama.

Pada tahun 1943 undang-undang Islam dibatalkan oleh pemerintah Thailand dan digantikan dengan undang-undang sivil. Lantaran itu, masyarakat Islam terpaksa menerima pakai undang-undang sivil dalam kehidupan sehari-hari. Dalam menghadapi cabaran ini, seorang tokoh ulama terkenal, Haji Sulung Bin Abdulkadir Tokmina, telah mengambil satu keputusan untuk membuat penyelesaian terhadap pemerintah dengan mengumpulkan para ulama, imam masjid dan pemimpin masyarakat Patani. Dalam perhimpunan tersebut, mereka bersepakat untuk membuat tindakan dan sikap pendirian mereka terhadap pemerintah dengan menubuhkan Badan Pelaksanaan Hukum Syariah yang diketuai oleh Haji Sulung sendiri.¹² Beliau juga dilantik sebagai kadi syarei untuk menepati jabatan hakim syarei yang dibatalkan oleh pemerintah.¹³ Di samping itu juga mereka menubuhkan Majlis Agama Islam Wilayah Pattani, Narathiwat, Yala dan Satun.¹⁴ Akhirnya pada tahun 1945, pemerintah Thailand

⁶Dalam Mohd.Zamberi A. Malaik, *Patani dalam Tamadun Melayu*. *op.cit.* hal.14. Nama ini berdasarkan kepingan wang syiling yang mencetak *Patani Dar al-Ma’arif*.

⁷Azyumardi Azra, *Jaringan Ulama Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara, abad XVII-XVIII: Melacet Akar-Akar Pembaharuan Pemikiran Islam di Indonesia*. Bandung: Mizan, 1994, hal. 258.

⁸Sulaiman Dorloh, *Role of Muslim Judges in the Religious Court: From A Historical and Problems Perspective*. makalah diajukan dalam, International Seminar on Muslim Studies: Modernization and Managerialization. College of Islamic Studies Prince of Songkhla University Pattani Campus, 19 Ogos 2006, hal. 3.

⁹Ibrahim Syukri, *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.hal. 34.

¹⁰Wan Kadir Che Man, *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippine and The Malay of Southern Thailand*. Singapura: Oxford University Press, 1990, hal.40.

¹¹Ahmad bin Muhammad Zain al-Fathani, *al-Fatāwā al-Fathaniyyah*. Kuala Lumpur: Khazanah Fathaniyyah, 1996, jid. 2, hal. 121.

¹²Ahmad Omar Chapakia, *Politik dan Perjuangan Masyarakat Islam di Selatan Thailand*. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2000, hal. 95.

¹³Ismail Che. 2006. *Ponkratob Khon Kanchai Kotmai Islam Wadoi Krobkrua lae Moradhuk Naichangwad Chaidaeen Phaktai*. Tesis MA. National Institute of Social Development (NIDA) Thailand.hal. 7.

¹⁴Ahmad Fathy al-Fatani, *op.cit.* hal. 86.

menggubal tiga undang-undang yang berkaitan dengan hal ehwal umat Islam untuk mengiktiraf tindakan umat Islam pada masa itu. Ketiga-tiga undang-undang tersebut ialah:

Pertama, Dekri Diraja Hal Ehwal Agama Islam Tahun 1945. Berdasarkan dekri ini, pemerintah memberikan kesempatan kepada umat Islam membentuk beberapa buah institusi pentadbiran hal ehwal agama Islam. Antaranya institusi *Syeikh al-Islam*, Ahli Jawatankuasa Islam Pusat (*The Islamic National Commission of Thailand*) dan Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah (*The office of Islamic Province Commission*).

Kedua, Akta Pelaksanaan Undang-Undang Islam di Wilayah Pattani, Narathiwat, Yala dan Satun Tahun 1946. Di bawah Akta ini, pemerintah Thailand telah memberikan keistimewaan kepada umat Islam di selatan Thailand melaksanakan undang-undang keluarga dan pusaka Islam.

Ketiga, Akta Masjid Tahun 1947. Berdasarkan akta ini, masyarakat Islam diberi kesempatan untuk menubuhkan Jabatan imam, khatib, bilal dan ahli jawatankuasa masjid secara resmi di seluruh negara Thailand yang ada penduduk beragama Islam.

Setelah beberapa tahun kemudian, kerajaan melihat bahawa Dekri Diraja Hal Ehwal Agama Islam Tahun 1945 dan Akta Masjid Tahun 1947 perlu diubah suai dengan keadaan semasa, sehingga kerajaan menggubal sebuah akta baru dipanggil Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997.¹⁵

Majlis Agama Islam Wilayah

Setelah kerajaan Thailand membatalkan undang-undang Islam pada tahun 1943, keadaan umat Islam tidak ada tempat tumpuan untuk menyelesaikan masalah agama dan menjadi suatu cabaran besar bagi pemimpin agama dan masyarakat pada ketika itu. Mereka dipaksa mengamalkan undang-undang sivil yang bertentangan dengan hukum syarak dalam kehidupan seharian. Dalam mengatasi cabaran ini, sebahagian daripada umat Islam terpaksa pergi mencari hakim agama di negeri-negeri Melayu yang berjiran untuk menyelesaikan masalah agama. Seperti penduduk di kawasan wilayah Satun biasanya mereka pergi mencari hakim agama di negeri Perlis atau Kedah, penduduk di kawasan wilayah Narathiwat biasanya mereka pergi mencari hakim agama di negeri Kelantan, sementara penduduk di kawasan wilayah Yala mereka pergi mencari hakim agama di negeri Perak.¹⁶

Lantaran wilayah Pattani lokasinya jauh daripada negeri-negeri Malaysia dan bumi kelahiran para ulama. Para ulama dan pemimpin masyarakat Islam di kawasan wilayah Pattani sepakat untuk bangun menentang rancangan jahat kerajaan itu. Mereka dipimpin oleh seorang ulama aktivis Haji Sulung bin Abdulqadir, yang kemudian membentuk Badan Pelaksanaan Hukum Islam (الهيئة التنفيذية للأحكام الشرعية) bertujuan untuk menyelaraskan barisan ulama dan pemimpin masyarakat bagi mempertahankan kemurnian Islam dan menentang rancangan jahat kerajaan ketika itu.¹⁷

Seiringan itu, mereka membentuk Majlis Agama Islam wilayah Pattani, Narathiwat, Yala dan Satun secara tidak resmi, demi untuk mengurus hal ehwal keagamaan menepati mahkamah agama yang telah dibatalkan oleh kerajaan. Pada peringkat pertama dianggotai oleh Haji Sulung bin Abdulqadir selaku ketua Majlis Agama Islam wilayah Patani, Haji Daud Mat Diah ketua di wilayah Narathiwat, Haji Mustafa Awang ketua di wilayah Yala dan Haji

¹⁵Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997.

¹⁶Che Abdullah Langputih, *Krachok Maimi Ngau: Panha Si Changwat Paktai* (Cermin Hilang Bayangan: Masalah Empat Wilayah Selatan Thailand). Bangkok: Prachak Karnpimp, 1975, hal. 48.

¹⁷Ibrahim Syukri, *op.cit.* hal. 108-109.

Abdullah Langputih ketua di wilayah Satun.¹⁸ Kemudian pemerintah mengiktiraf Majlis Agama Islam secara resmi pada tahun 1945 di bawah Dekri Diraja Hal Ehwal Agama Islam Tahun 1945.

Majlis Agama Islam Wilayah merupakan sebuah institusi resmi di bawah kawalan kerajaan.¹⁹ Kementerian Dalam Negeri dan Kementerian Pelajaran yang bertanggungjawab terhadap Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997. Wilayah-wilayah yang ada penduduk Muslim dan mempunyai lebih daripada tiga buah masjid, maka hendaklah pihak Ahli Jawatankuasa Islam Pusat menguruskan wilayah tersebut supaya membentuk Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam wilayah. Jumlah Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah semestinya tidak kurang daripada sembilan orang dan tidak lebih daripada tiga puluh orang.²⁰ Bagi wilayah-wilayah yang mempunyai masjid melebihi 101 buah, maka hendaklah membentuk Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah di antara 9 sehingga 30 orang.²¹

Oleh itu, di kawasan wilayah sempadan Selatan Thailand mempunyai masjid lebih daripada 101 masjid di setiap wilayah, maka dapat membentuk Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam di wilayah masing-masing 30 orang. Pembentukan Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah mesti dipilih oleh para imam masjid di kawasan wilayah masing-masing, berdasarkan pada peraturan yang dibuat oleh Kementerian Dalam Negeri²² dan mengikut jumlah yang telah ditetapkan oleh Ahli Jawatankuasa Islam Pusat. Setelah mereka dipilih untuk bertindak sebagai Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah, maka Kementerian Dalam Negeri mengeluarkan surat keputusan nama-nama mereka yang terpilih untuk membentuk Kabinet Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah. Kementerian Dalam Negeri berkuasa melantik dan melucut jawatan ahli jawatankuasa yang telah dibentuk.²³ Pada setiap kali pembentukan kabinet Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam diberi tempoh masa selama enam tahun.²⁴ Kemudian dipilih dalam kalangan mereka sendiri orang yang hendak bertindak sebagai jawatan yang dipertua majlis, naib yang dipertua, setiausaha dan jawatankuasa lain mengikut keperluan.²⁵ Satu wilayah tidak sama jawatan dengan wilayah lain, kerana akta tersebut memberikan peluang kepada ahli jawatankuasa untuk mengurus dirinya sendiri, seperti jawatan dalam bidang dakwah, pelajaran, perdamaian, masjid, zakat, pendaftaran, kewangan, ekonomi, fatwa dan penerangan.²⁶

Kadi Syarei

Ibn Farhūn menyatakan bahawa perlantikan hakim mengikut syariah Islam boleh dilakukan satu daripada dua cara ialah: *Pertama*: perlantikan yang dibuat oleh *amīr al-mu'minīn* (ketua negara) sendiri atau orang yang diberi mandat oleh ketua negara. *Kedua*: perlantikan yang dibuat oleh *Ahlu Hall wa al-'Aqd* (pemimpin agama dan masyarakat) dalam keadaan darurat, jika tidak dilaksanakan perlantikan oleh cara pertama.²⁷

¹⁸Ahmad Fathy al-Fatani, *op.cit.* hal. 87.

¹⁹Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997, fasal 22.

²⁰*Ibid.* fasal 23.

²¹Ahli Jawatankuasa Islam Pusat. Hal: Penetapan Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam, pada tanggal 21 Ogos 2542(1999).

²²Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997, fasal 23.

²³*Ibid.* fasal 23 dan 27.

²⁴*Ibid.* fasal 25.

²⁵*Ibid.* fasal 23.

²⁶ Majlis Agama Islam Wilayah Narathiwat, *Buku Panduan Majlis Agama Islam Wilayah Narathiwat*. Narathiwat: Majlis Agama Islam wilayah Narathiwat, 1994, hal. 1.

²⁷Ibn Farhūn, *Tabsirah al-Hukkām fi 'Usūl al-'Aqdiyyah wa Manāhij al-Ahkām*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1995, hal. 19.

Perlantikan hakim cara yang kedua, iaitu hakim dalam keadaan darurat atau dinamakan dalam bahasa Arab “*al-Qādi al-Syar‘ī al-Darūrī*” seorang hakim dilantik oleh sekelompok ulama yang bijak pandai dan pemimpin masyarakat Muslim ketika ketiadaan hakim yang dilantik oleh ketua negara. Dalam hal ini, imam al-Ramlī menegaskan bahawa jika tidak ada sultan, maka hendaklah pemimpin yang berkuasa terdiri daripada *Ahlu Hall wa al-‘Aqd* melantik seorang hakim (*al-Qādi*), oleh demikian sebarang tindakan dan hukuman yang keluar daripadanya adalah sah mengikut hukum syarak kerana berlandaskan pada keadaan darurat.²⁸

Demikian juga halnya imam al-Māwardī menegaskan bahawa jika ahli negeri tidak ada hakim, maka pastikan mereka sepakat supaya melantik hakim dalam kalangan mereka.²⁹ Ibn al-Humām menegaskan juga bahawa, jika pada asal negara itu Islam kemudian diperintah oleh orang kafir, seperti di negara Sepanyol, Habasyah dan lainnya, maka wajib bagi orang Islam melantik salah seorang mereka untuk bertindak sebagai ketua negara, kemudian ia melantik hakim atau dia sendiri bertindak sebagai hakim.³⁰ Dalam hal yang sama juga, Ibn ‘Abidīn menyatakan bahawa jika dalam keadaan darurat, mereka (*Ahlu al-Hall wa al-‘Aqd*) boleh melantik hakim.³¹

Petikan pendapat ulama daripada beberapa mazhab di atas menunjukkan bahawa kewujudan hakim dalam sebuah negara adalah sebagai satu kewajipan kepada ketua negara, jika ketua negara mengabaikannya maka kewajipan ini diletakkan ke atas pemimpin agama dan masyarakat supaya mereka memikul tanggungjawab ini dan melantik seorang kadi antara mereka untuk mengurus hal yang berkaitan dengan umat Islam yang telah diabaikan oleh pemerintah.

Kewujudan kadi syarei di wilayah-wilayah sempadan selatan Thailand mula dilakukan pada tahun 1943, ketika kerajaan Thailand memansuhkan undang-undang Islam tahun 1901. Keadaan ini telah mendesak pemimpin agama dan masyarakat supaya membentuk jawatan kadi syarei. Ekoran daripada itu mereka bersepakat melantik Tuan Guru Haji Sulung Bin Abdulqadir sebagai kadi syarei pertama di kawasan wilayah Pattani,³² sementara Haji Wan Abdurrahman Deraman di wilayah Narathiwat, kemudian Haji Hasan Tantor di wilayah Yala. Mereka dilantik untuk menangani masalah umat Islam sebagai menggantikan jawatan Dato’ *Yuttitham* yang telah dibatalkan.

Pada tahun 1946, undang-undang Islam yang berkaitan keluarga dan pusaka Islam kembali berkuatkuasa di bawah Akta Pelaksanaan Undang-Undang Islam Tahun 1946, bertujuan supaya umat Islam kembali melaksanakan undang-undang Islam. Namun, jika diteliti bidang kuasa Dato’ *Yuttitham* dalam akta yang baru digubalkan ini, maka jabatan kadi syarei tetap mesti dikekalkan. Lantaran banyak fungsi Dato’ *Yuttitham* dihapuskan dan diterhadkan oleh akta ini. Kerana faktor keterbatasan bidang kuasa dan fungsi Dato’ *Yuttitham* ini menyebabkan pemimpin agama dan masyarakat mengekalkan jawatan kadi syarei sehingga sekarang.

Berkaitan dengan hal ini, kerajaan tidak memberi kuasa kepada institusi-institusi agama yang bernaung di bawah akta, untuk bertindak dan berperanan sebagai hakim atau wali amri. Untuk menangani masalah ini, umat Islam di selatan Thailand terpaksa melantik di kalangan

²⁸Al-Ramlī, *Nihayah al-Muhtāj ‘ilā al-Syarh al-Minhāj*. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah. 2003, jid. 6, hal. 242.

²⁹Abī al-Hasan al-Māwardī, *al-Ahkām al-Sultāniyyah*. Beirut: Dār al-Fikri, t.t. hal. 76.

³⁰Ibn al-Humām, *Syarh Fath al-Qadīr*. Beirut: Dār al-Fikr. t.th., hal.264.

³¹Ibn ‘Abidīn, *Radd al-Mukhtar*. Beirut: Dār al-Fikr.hal.368.

³²Che Abdullah Langputih, *op.cit.* hal. 18-19.

mereka sendiri kadi syarei supaya hukum syarak dapat dilaksanakan. Hal ini kerana pelaksanaan hukum syarak merupakan suatu yang sangat diperlukan bagi umat Islam.³³

Proses perlantikan kadi syarei di wilayah-wilayah selatan Thailand berbeza antara satu sama lain. Di wilayah Pattani dan Narathiwat perlantikannya hanya sekali sahaja dan ia berkuat kuasa seumur hidup, manakala di wilayah Yala ketua Majlis Agama Islam akan dilantik sebagai kadi syarei bagi setiap empat tahun sekali.³⁴ Pihak yang melantik kadi syarei di wilayah-wilayah tersebut terdiri daripada para ulama dalam wilayah, imam masjid, pemimpin dalam masyarakat, pegawai kerajaan yang beragama Islam termasuk Dato' *Yuttitham* dan pegawai swasta termasuk guru besar sekolah agama dan ahli perniagaan Muslim, mereka ini digelar sebagai *Ahlu al-Hall wa al-'Aqd*.³⁵

Setelah perlantikan selesai dengan *Sighah Ijāb* dan *Sighah Qabūl*, maka semua pelantik (*Ahlu al-Hall wa al-'Aqd*) bermusāfahah atau berjabat tangan dengan kadi syarei. Kemudian ia (kadi syarei) menyerahkan tugasnya kepada Timbalannya, iaitu ahli jawatankuasa Majlis Agama Islam dan para imam masjid di dalam kawasan masing-masing untuk bertindak sebagai naib kadi syarei. Bidang kuasa kadi syarei dan naibnya hanya di dalam kawasan wilayah atau kariah yang dilantik sahaja.

Ahli Jawatankuasa Masjid

Masjid merupakan sebuah institusi agama berstatus resmi oleh undang-undang negara Thailand.³⁶ Masjid sebagai tempat tumpuan kerohanian dan tempat kegiatan agama di peringkat awal (kampung). Masyarakat bertumpu kepada Ahli Jawatankuasa Masjid terutama para imam, khatib dan bilal dalam menjalani kegiatan agama dan penyelesaian masalah agama terutama masalah rumah tangga. Justeru, peranan Ahli Jawatankuasa Masjid sangat besar dalam masyarakat. Mereka diberi kuasa oleh undang-undang dalam melaksanakan kegiatan agama dan menyelesaikan persoalan masyarakat. Namun orang yang hendak menjawat jawatan Ahli Jawatankuasa Masjid mesti benar-benar disanjung tinggi orang masyarakat dan berpengetahuan agama, terutama bagi mereka yang hendak memangku jawatan imam, khatib dan bilal.

Akta Pentadbiran Institusi Agama memberi kuasa kepada Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam Wilayah untuk mengawal dan menyelia dalam pengurusan, pemilihan, perlantikan dan pelucutan Ahli Jawatankuasa Masjid.³⁷ Setiap jawatan dalam pengurusan masjid mesti mendapat kelulusan dalam majlis mesyuarat pemilihan ahli jawatankuasa masjid oleh makmum masjid yang berumur lima belas tahun ke atas.³⁸ Jawatan kuasa masjid terdiri daripada imam selaku pengerusi, khatib dan bilal selaku timbalan pengerusi dan Ahli jawatankuasa terdiri daripada setiausaha, pendaftar, kewangan dan jawatan lain jika perlu mesti tidak kurang daripada enam orang dan tidak melebihi daripada dua belas orang.³⁹

³³Wawancara dengan Tuan Guru H. Abdul Wahab Bin Abdul Aziz Abdul Wahab, kadi syarei wilayah Pattani, di rumah kediamannya Madrasah Azizatan tambun Napradu ampur Kokpo wilayah Pattani.

³⁴*Ibid.*

³⁵Wawancara dengan Tuan Guru H. Ismail Hari, kadi syarei wilayah Yala, di Majlis Agama Islam wilayah Yala.

³⁶Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997, fasal 13.

³⁷*Ibid.* fasal 26.

³⁸*Ibid.* fasal 30.

³⁹*Ibid.*

Jawatan imam, khatib dan bilal adalah seumur hidup,⁴⁰ sedangkan tempoh masa ahli jawatan kuasa lainnya hanya selama empat tahun sahaja,⁴¹ kecuali mereka yang meletakkan jawatan atau dilucutkan jawatannya oleh Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam sebelum sampai tempoh yang telah ditetapkan, jika mereka melakukan sesuatu perkara yang menyalahi undang-undang.

BIDANG KUASA INSTITUSI AGAMA DALAM PENTADBIRAN ZAKAT

Bidang Kuasa Majlis Agama Islam Wilayah

Akta Pentadbiran Institusi Agama tahun 1997, fasal 26 menyatakan bahawa di wilayah-wilayah yang mempunyai ahli jawatankuasa majlis agama Islam, maka mereka berkuasa dan diberikan tugas seperti berikut:

1. Memberi nasihat dan pandangan berkaitan hal ehwal agama kepada Gabenor.
2. Mengawal dan mengawas kerja-kerja yang dilaksanakan oleh ahli jawatankuasa masjid di wilayahnya dan wilayah-wilayah lain yang diberi mandat oleh ahli jawatankuasa islam pusat.
3. Mendamaikan atau memutuskan rayuan dan aduan oleh makmum masjid, jika mereka tidak mendapat keadilan daripada ahli jawatankuasa masjid.
4. Mengawal dan mengawas dalam pemilihan ahli jawatankuasa masjid, supaya pemilihan dapat dijalankan dengan lancar.
5. Melantik dan melucut ahli jawatankuasa masjid.
6. Menyelidik dan memeriksa untuk melucutkan kedudukan ahli jawatankuasa masjid mengikut fasal 40 (4).
7. Mengarah supaya berhenti daripada melaksanakan tugas ahli jawatankuasa masjid dalam tempoh masa penyiasatan.
8. Memberi pertimbangan berkaitan dengan pembangunan, pemindahan dan pembatalan masjid.
9. Melantik pemangku jawatan imam, khatib dan bilal apabila jawatan itu kosong.
10. Mengeluarkan surat akuan perkahwinan dan perceraian mengikut peruntukan undang-undang Islam.
11. Mendamaikan perselisihan dalam masalah keluarga dan pusaka mengikut undang-undang Islam sekiranya ada rayuan.
12. Mengurus dan mendaftar harta kekayaan dengan membuat pernyataan wang masuk dan keluar pejabat Majlis Agama Islam wilayah supaya betul, sempurna dan semasa serta buat laporan kewangan kepada ahli jawatankuasa Islam pusat pada bulan Mac setiap tahun.
13. Mengeluarkan surat kenyataan dan perisytiharan mengenai aktiviti keagamaan dalam wilayah.⁴²

Berkaitan dengan peranan dan fungsi Majlis Agama Islam Wilayah di atas, merujukan bahawa akta Akta Pentadbiran Institusi Agama tahun 1997 tidak memberi kuasa kepada Majlis Agama Islam Wilayah untuk bertindak sebagai pengurus dan pentadbir zakat. Walau bagaimanapun dengan secara tidak langsung Majlis Agama Islam Wilayah kuasa bertindak di

⁴⁰Peraturan Ahli Jawatankuasa Islam Pusat, Hal Pelucutan Jawatan Imam, Khatib dan Bilal Tahun 1999, peraturan no. 5.

⁴¹Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997, fasal 34.

⁴²Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997, fasal 26.

bawah kuatkuasa kadi syarei yang peranannya berganding antara satu dengan yang lain sehingga tidak dapat dibezakan antara yang dipertua Majlis Agama Islam dengan kadi syarei.

Bidang Kuasa Kadi Syarei

Bidang kuasa kadi syarei sangat besar sebagai melaksanakan tugas-tugas *wali al-amri* dalam urusan agama.⁴³ Dalam syariah Islam kedudukan kadi syarei menempati kedudukan ketua negara dalam mengurus hal ehwal agama Islam. Adapun kadi syarei yang dilantik oleh *Ahlu al-Hall wa al-'Aqd* di wilayah-wilayah selatan Thailand hanya untuk bertindak dalam urusan yang tidak dilaksanakan oleh Dato' *Yuttitham*, iaitu hakim syarei yang dilantik secara resmi oleh Raja Thailand. Antara urusan agama yang dilaksanakan oleh kadi syarei adalah seperti berikut:

1. Menjadi wali perkahwinan bagi perempuan tidak mempunyai wali atau wali yang luput syarat kewalian.
2. Menyelesaikan dan mendamaikan pihak yang berbalah.
3. Mengurus harta wakaf, harta zakat, harta tidak ada waris, harta penemuan (*laqitah*) harta *Bait al-Mal* (harta tengah).
4. Mengurus anak yatim dan hartanya, orang bodoh, orang tidak sempurna akal dan orang gila yang tidak mempunyai wali.
5. Meluluskan wasiat dan menentukan saksi.
6. Menjaga maslahat umum umat Islam dan *Amr al-Ma'rūf wa Nahy 'An al-Munkar*.
7. Menetapkan anak bulan.⁴⁴

Peranan dan fungsi kadi syarei pada angka nomor 3 diberi kuasa untuk pengurusan dan pentadbiran zakat. Dalam pelaksanaannya kadi syarei bercampur tangan dengan Majlis Agama Islam Wilayah memberi tauliyah kepada ahli jawatan kuasa Majlis Agama Islam Wilayah dan para imam masjid sebagai amil dalam pengurusan zakat terutama pengurusan zakat fitrah. Walau bagaimanapun, institusi ini, belum bersistem dalam pentadbiran zakat kerana terbatas dengan undang-undang negara, mereka dikuatkuasa hanya dengan undang-undang syariah secara alamiah sahaja. Justeru, kerajaan Thailand belum mengubal mana undang-undang untuk berkuatkuasa kepada umat Islam dalam pentadbiran zakat.

Bidang Kuasa Ahli Jawatankuasa Masjid

Ahli jawatankuasa masjid merupakan sebuah intitusi agama untuk pentadbiran masyarakat di peringkat masjid atau kampung. Oleh itu, mereka diberi kuasa oleh undang-undang negara dalam melaksanakan tugas mereka di peringkat masjid atau kampung. Berkaitan dengan hal ini, Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997 tidak menyebut tentang fungsi ahli jawatan kuasa masjid dalam pengurusan zakat. Walau bagaimanapun, mereka juga diberi tugas oleh kadi syarei sebagai amil zakat, wali dalam perkahwinan perempuan yang tidak mempunyai wali, mengurus harta anak yatim, orang kurang upaya, mengurus zakat dan harta wakaf.⁴⁵

⁴³*Ibid.*

⁴⁴Abdullah Abu Bakar H. Ismail, *Tauliah Qadi Syar'ī Darūrī Dalam Pandangan Islam: Pelantikan di Wilayah Yala Sebagai Contoh*, kertas kerja 2009, hal. 17.

⁴⁵Wawancara dengan Tuan Guru H. Ismail Hari.

KESIMPULAN

Sejarah perkembangan institusi pentadbiran agama di selatan Thailand diawali pada masa kerajaan Islam Patani Sultan Muhammad Shah pernah melantik Syeikh Safi al-Din sebagai mufti dan penasihatnya, namun terbentuk secara resmi manakala kerajaan Thailand mengubal Dekri Diraja Hal Ehwal Agama Islam pada tahun 1945, Akta Pentadbiran Masjid pada tahun 1947 dan Akta Pentadbiran Institusi Agama pada tahun 1997. Berdasar undang-undang tersebut, kerajaan telah membentuk beberapa institusi pentadbiran agama di antaranya ialah, Majlis Agama Islam Wilayah dan Alhi Jawatankuasa Masjid, namun secara tidak langsung juga terbentuknya jabatan Kadi Syarei.

Peranan dan fungsi institusi agama dalam pentadbiran zakat tidak begitu jelas dalam undang-undang pentadbiran hal ehwal agama Islam di negara Thailand, kerana undang-undang itu tidak memberi kuasa secara langsung kepada institusi-institusi agama dalam pentadbiran zakat. Walau bagaimanapun dalam undang-undang tersebut dikuatkuasakan secara tidak langsung kepada jabatan kadi syarei dalam pentadbiran zakat di Majlis Agama Islam di wilayah-wilayah selatan Thailand. Institusi ini dikuatkuasakan di bawah undang-undang syariah yang dilaksanakan oleh masyarakat Islam secara alamiah.

RUJUKAN

- A. Teeuw, D.K. Wyatt. 1970. *The Story of Patani*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Abdullah Abu Bakar. 2009. *Tauliah Qadi Syar'ī Darūrī Dalam Pandangan Islam: Pelantikan di Wilayah Yala Sebagai Contoh*, kertas kerja.
- Ahli Jawatankuasa Islam Pusat. 1999. *Hal: Penetapan Ahli Jawatankuasa Majlis Agama Islam*, pada tanggal 21 Ogos 2542.
- Ahmad bin Muhammad Zain al-Fathani. 1996. *al-Fatāwā al-Fathaniyyah*. Kuala Lumpur: Khazanah Fathaniyyah.
- Ahmad Fathy al-Fatani. 2001. *Ulama Besar dari Patani*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ahmad Omar Chapakia. 2000. *Politik dan Perjuangan Masyarakat Islam di Selatan Thailand*. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Akta Masjid Islam Tahun 1947.
- Akta Pentadbiran Institusi Agama Tahun 1997.
- Al-Ramlī, Syams al-Din Muhammad. 2003. *Nihayah al-Muhtāj 'ilā al-Syarh al-Minhāj*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Azyumardi Azra. 1994. *Jaringan Ulama Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara, abad XVII XVIII: Melacet Akar-akar Pemikiran Islam di Indonesia*, Bandung: Mizan.
- Che Abdullah Langputih. 1975. *Krachok Maimi Ngau: Panha Si Changwat Paktai* (Cermin Hilang Bayangan: Masalah Empat Wilayah Selatan Thailand). Bangkok: Prachak Karnpimp.
- Ibn 'Ābidīn, Muhammad 'Amīn. 1994. *Radd al-Mukhtar*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Ibn al-Humām, Kamāl al-Dīn Muhammad bin 'Abd al-Wahīd. t.th. *Syarh Fath al-Qadīr*. Beirut: Dār al-Fikr.
- Ibn Farhūn, Burhān al-Dīn Abī al-Wafā'. 1995. *Tabsirah al-Hukkām fī 'Usūl al-'Aqdiyyah wa Manāhij al-Ahkām*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.

- Ibrahim Syukri. 2002. *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ismail Che. 2006. *Ponkratob Khon Kanchai Kotmai Islam Wadoi Krobkrua lae Moradhuk Naichangwad Chaidaen Phaktai* (impak dalam pelaksanaan undang-undang keluarga dan pusaka Islam di Selatan Thailand). Tesis MA. National Institute of Social Development (NIDA) Thailand.
- Majlis Agama Islam Wilayah Narathiwat. 1994. *Buku Panduan Majlis Agama Islam Wilayah Narathiwat*. Narathiwat: Majlis Agama Islam wilayah Narathiwat.
- Māwardī, Abī al-Hasan ‘Alī bin Muhammad. t.th. *al-Ahkām al-Sultāniyyah*. Beirut: Dār al-Fikri.
- Mohd. Zamberi A. Malek. 1994. *Patani Dalam Tamadun Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Anwar Nik Mahmud. 2000. *Sejarah Perjuangan Melayu Patani* (Edisi Jawi). Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Peraturan Ahli Jawatankuasa Islam Pusat. 1999. *Hal Pelucutan Jawatan Imam, Khatib dan Bilal*.
- Sulaiman Dorloh. 2006. *Role of Muslim Judges in the Religious Court: From A Historical and Problems Perspective*. Makalah diajukan dalam, International Seminar on Muslim Studies: Modernization and Managerialization. College of Islamic Studies Prince of Songkhla University Pattani Campus.
- V.Matheson and M.B. Hooker. 1988. *Jawi Literature in Patani: The Maintenance of an Islamic tradition*. JABRAS.jid. 61.bahagian 1. “A Centre of Pure Islamic Teaching and Scholarship”.
- Wan Kadir Che Man. 1990. *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippine and The Malay of Southern Thailand*. Singapura: Oxford University Press.